

Sygn. akt III UK 528/19

POSTANOWIENIE

Dnia 17 listopada 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Dawid Miąsik

w sprawie z odwołania P. Spółki Akcyjnej w K.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w K.
z udziałem zainteresowanych: M. A., A. D., D. D., D. D., K. M., T. O., D. K., J. P., I.
Z.
o składki,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 17
listopada 2020 r.,
na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w
(...)
z dnia 3 czerwca 2019 r., sygn. akt III AUa (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w K. (organ rentowy) decyzjami z 9 marca 2017 r. ustalił podstawę wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne oraz ubezpieczenie zdrowotne zainteresowanych: M. A., A. D., D. D., D. K., K. M., T. O., J. P. i I. Z. z tytułu umów zleceń zawartych z R. K., prowadzącym Biuro Turystyczne K. w S. i świadczenia usług obsługi pilotarskiej realizowanych na rzecz pracodawcy zainteresowanych – P. S.A. w K. (P.).

Organ rentowy uznał, że zainteresowane w ramach zawartych umów zlecenia świadczyły w istocie pracę na rzecz własnego pracodawcy, a wobec tego należy do nich stosować art. 8 ust. 2a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o

systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 266 ze zm., dalej jako ustawa systemowa).

Odwołania od powyższych decyzji wniósł P.. W uzasadnieniu P. podniósł, że zainteresowane wykonywały usługi na podstawie umów zlecenia zawartych z K., które w żaden sposób nie były związane z charakterem pracy wynikającym z zakresu obowiązków i powierzonymi im faktycznie czynnościami w P..

Wyrokiem z 13 marca 2018 r., IV U (...) Sąd Okręgowy w K. oddalił odwołania i rozstrzygnął o kosztach postępowania.

Sąd Okręgowy ustalił, że P. jest przedsiębiorstwem armatorskim obsługującym promowe połączenia pasażerskie i towarowe między Polską a Szwecją i Danią. Podstawową działalnością spółki jest organizacja turystyki morskiej oraz przewóz osób i pojazdów promami. Spółka przygotowuje oferty wycieczek do krajów skandynawskich (Szwecja i Dania). Usługi składające się na organizację imprez turystycznych (usługi transportowe (autokarowe), hotelowe, ubezpieczeniowe oraz związane z wyżywieniem turystów) były głównie zlecane podmiotom zewnętrznym. Obecnie P. usługi pilotarskie organizowanych wycieczek zleca bezpośrednio pilotom, nie korzystając z usług podmiotów zewnętrznych. Wyjątkowo zdarza się, że spółka zleca własnym pracownikom obsługę pilotarską, ale wyłącznie w czasie ich urlopu.

Sąd Okręgowy ustalił także, że R. K. od 1991 r. prowadzi działalność gospodarczą pod firmą Biuro Turystyczne K., zajmującą się organizacją imprez turystycznych. W zakresie prowadzonej działalności oferuje między innymi obsługę pilotarską turystów i grup indywidualnych oraz usługi sprzedażowe wycieczek krajowych i zagranicznych. Zleca pilotom i przewodnikom turystycznym obsługę grup wycieczkowych oraz samodzielnie organizuje imprezy turystyczne do krajów ościennych oraz po Polsce. W latach 2006-2007 P. współpracowała z K. na zasadzie jednorazowych umów o świadczenie usług pilotarskich na imprezach turystycznych organizowanych przez P.. W dniu 26 lutego 2008 r. R. K. podpisał z P. na czas nieokreślony umowę generalną o świadczenie usług (umowa ramowa). Przedmiot umowy określono jako wykonywanie przez zleceniobiorcę usług pilotarskich podczas imprez turystycznych organizowanych przez zleceniodawcę, wykonywanych przez profesjonalnych pilotów wycieczek wybranych przez

zleceniobiorcę. Zamówienie obsługi konkretnej imprezy turystycznej następowało każdorazowo na podstawie odrębnego zlecenia. Zainteresowane posiadały certyfikowane uprawnienia (licencje pilota) oraz kwalifikacje i doświadczenie w zakresie pilotażu wycieczek turystycznych. Znały również język kraju, do którego były kierowane. Zainteresowane wykonywał zlecenia w trakcie czasu wolnego od pracy, a w P. zatrudnione były na stanowiskach administracyjnych i handlowych (kierownik działu sprzedaży, referent do spraw turystyki, pracownik do spraw turystyki-kasjer, starszy referent do spraw marketingu i reklamy). P. - organizując wycieczki - każdorazowo zwracał się do R. K. o zapewnienie obsługi pilotarskiej organizowanej imprezy turystycznej. Ze względu na znajomość Skandynawii, pracownicy P. zgłaszali się do R. K. w celu nawiązania z nim współpracy w zakresie obsługi pilotarskiej imprez turystycznych organizowanych przez spółkę, traktując to jako formę dodatkowego zarobku. Pracownicy jadący na imprezy turystyczne posiadali licencje pilotarskie. P. refundowała niektórym swoim pracownikom kursy umożliwiające zdobycie uprawnień pilota wycieczek. Po zakończeniu każdej imprezy R. K. wystawiał fakturę dla płatnika składek z terminem płatności. Na każdej fakturze była wskazana nazwa usługi, data jej wykonania, kraj wycieczki, kwota netto, kwota brutto i podatek VAT. Na fakturach były przyjmowane stawki z umowy ramowej, którą R. K. zawarł z płatnikiem składek, natomiast wynagrodzenia za usługę pilotów były bezpośrednio przelewane na ich konto przez K., co wynikało z umów zleceń. Niektórzy pracownicy P. zgłaszali oferty swoich usług do innych biur turystycznych. Usługi pilotarskie wykonywali również nie tylko na promach należących do spółki, ale również na promach innych armatorów.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy nie uwzględnił odwołań P., gdyż przyjął, że pracodawca, którego pracownik wykonuje na jego rzecz pracę w ramach umowy o dzieło zawartej z osobą trzecią, jest płatnikiem składek na ubezpieczenie emerytalne, rentowe chorobowe i wypadkowe z tytułu tej umowy. Przesłanką decydującą o uznaniu danej osoby za pracownika, w rozumieniu ustawy systemowej jest to, że – będąc pracownikiem związanym stosunkiem pracy z danym pracodawcą – jednocześnie świadczy na jego rzecz pracę w ramach umowy cywilnoprawnej, zawartej z nim lub inną osobą. Przepis art. 8 ust. 2a ustawy

systemowej ma zastosowanie w każdym przypadku wykonywania przez zleceniobiorcę czynności na rzecz swojego pracodawcy, które wykonuje na podstawie umowy zlecenia zawartej z podmiotem trzecim, a który to podmiot jest kontrahentem jego pracodawcy i zakres świadczonych przez tego pracownika czynności jest objęty przedmiotem umowy między jego pracodawcą a jego zleceniodawcą. Nie muszą to być te same czynności, wobec tego samego produktu czy świadczeniobiorcy. Zdaniem Sądu Okręgowego istotne jest jedynie to, że w efekcie wykonywania pracy przez zainteresowanego pracownika w ramach umowy cywilnoprawnej, pracodawca jest jej rzeczywistym beneficjentem. Sąd pierwszej instancji nie podzielił zapatrywań P., że przepis ma odniesienie wyłącznie do pracy, która jest funkcjonalnie i rodzajowo powiązana z tą, która jest świadczona przez pracownika w ramach stosunku pracy. W ocenie Sądu Okręgowego, celem umowy ramowej z 26 lutego 2008 r. było korzystanie przez płatnika składek z usług swoich pracowników, wynagradzanych jednak przez R. K. w ramach zawieranych przez zainteresowane umów usług pilotarskich. W rzeczywistości zleceniobiorcy finansowani byli przez P., który - cedując wykonywanie usług pilotarskich na rzecz podmiotu trzeciego - nie uwzględniał przychodu z tego tytułu w podstawie wymiaru składek na pracownicze ubezpieczenia społeczne i zdrowotne z tytułu zatrudnienia u płatnika składek, a przez to dokonywał ich pomniejszenia. Zdaniem Sądu pierwszej instancji zakresy działalności, którą prowadzą P. jak i R. K., były w rzeczywistości podobny, ponieważ oba podmioty działają w branży turystycznej związanej z organizacją imprez turystycznych. Pracownicy spółki posiadali ukończone kursy pilotarskie, a zatem - w ocenie Sądu pierwszej instancji - mogli wykonywać zlecenia bezpośrednio dla swojego pracodawcy, nie korzystając przy tym z usług podmiotu trzeciego. W ocenie Sądu Okręgowego, bez znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy było to, że zatrudnieni przez płatnika składek pracownicy świadczyli usługi pilotarskie w czasie wolnym od pracy, bowiem zainteresowane - wykonując zlecenia w czasie wolnym od pracy - działały w rzeczywistości na rzecz spółki, która uzyskiwała rezultat ich pracy.

Apelację od powyższego wyroku Sądu Okręgowego złożył P..

Wyrokiem z 3 czerwca 2019 r., III AUa [...] Sąd Apelacyjny w [...]. zmienił zaskarżony wyrok i poprzedzającą go decyzję organu rentowego w ten sposób, że

w podstawie wymiaru składek na obowiązkowe ubezpieczenie społeczne oraz ubezpieczenie zdrowotne zainteresowanych nie uwzględnia się przychodów osiągniętych z tytułu prac wykonywanych na podstawie umów zlecenia zawartych z K. R. K. i rozstrzygnął o kosztach postępowania.

Sąd Apelacyjny podzielił istotne ustalenia Sądu Okręgowego, nie podzielił natomiast wniosków wyprowadzonych przez Sąd pierwszej instancji na etapie stosowania prawa materialnego. Sąd Apelacyjny uzupełniając ustalił, że R. K. w ramach działalności w branży turystycznej, posiadał obszerną bazę danych pilotów wycieczek, miał rozeznanie co do ich kwalifikacji, doświadczenia i rzeczywistych umiejętności, oraz zatrudniał pilotów/przewodników do obsługi grup zagranicznych w spornym okresie, a także później. P. zadania związane z obsługą merytoryczną organizowanych przez siebie wycieczek zlecał różnym podmiotom w tym R. K.. Do 2008 r. P. zwracał się indywidualnie do R. K. o zapewnienie obsługi pilotarskiej podczas wycieczek lub rejsów, wskazując termin, rejs oraz dodatkowe uwagi. R. K. w celu wykonania zlecenia P. zatrudniał pilotów z G., ze S. i Ś. Często bazował na pomocy innych podmiotów, prowadzących podobną działalność. P. prowadził biura obsługi turystycznej w największych polskich miastach i przez pewien czas każde z nich indywidualnie organizowało sobie obsługę pilotażową wycieczek. Celem ujednolicenia jakości świadczonych usług P. zawarł z R. K. w dniu 26 lutego 2008 r. umowę ramową, której przedmiotem było świadczenie usług pilotarskich podczas imprez turystycznych organizowanych przez P. R. K. samodzielnie dobierał pilotów do poszczególnych imprez turystycznych, zawierał z pilotami umowy zlecenia i wypłacał im wynagrodzenia. W spornym okresie R. K. wykonywał usługi pilotarskie także na rzecz innych firm i zatrudniał pracowników płatnika, tylko wtedy, gdy wyrażali taką wolę. Przede wszystkim jednak dobierał pilota, kierując się interesem grupy wycieczkowej i intencją wykonania usługi na jak najwyższym poziomie profesjonalizmu. W ramach prowadzonej działalności R. K. korzystał z usług nie tylko przewodników i pilotów zatrudnionych w P., ale również nawiązywał współpracę z innymi osobami, które nigdy nie były pracownikami P..

W ocenie Sądu Apelacyjnego dla rozpoznania istotny sprawy kluczowa była interpretacja pojęcia prawnego: wykonywania pracy przez zleceniobiorcę osoby trzeciej na rzecz pracodawcy, z którym zleceniobiorca pozostaje w stosunku pracy,

w rozumieniu art. 8 ust. 2a ustawy systemowej. Pojęcie to należy rozumieć jako przysparzanie korzyści pracodawcy – materialnych lub niematerialnych. Bezspornie takie korzyści muszą być wynikiem pracy. Czynnikiem decydującym o tym, na rzecz jakiego podmiotu praca była *de facto* wykonywana, jest jej efekt, a ściślej rzecz ujmując, należy w takiej sytuacji badać, który podmiot osiąga w ostatecznym rozrachunku korzyść z wykonania umowy przez osobę fizyczną mającą status zleceniobiorcy u jednego kontrahenta (R.K.) i pracownika u drugiego kontrahenta (P.).

Zdaniem Sądu Apelacyjnego Sąd pierwszej instancji automatycznie zastosował normę z art. 8 ust. 2a ustawy systemowej bez wniknięcia w zagadnienie, kto w istocie organizował pracę zleceniobiorców i bezpośrednio korzystał z jej efektów. Sąd Okręgowy prawidłowo ustalił, że zainteresowane były zatrudnione jako pracownice odwołującej się spółki i wykonywały prace na stanowiskach typowo administracyjnych, były to w dużej mierze prace o charakterze organizacyjnym, technicznym, odtwórczym. Czynności zainteresowanych, w zależności od zajmowanego stanowiska, sprowadzały się do organizacji pracy Biura, nawiązywania kontaktów z gestorami baz noclegowych, transportu morskiego, opracowywania ofert pobyków, wycieczek, kalkulacji imprez, obsługi klientów, prowadzenia dokumentacji, sprzedaży i inkasowania należności za bilety promowe, prowadzenia korespondencji z kontrahentami, prowadzenie kasy, przygotowywanie cenników ofert. Natomiast na podstawie umów zlecenia zawartych z R. K. zainteresowane wykonywały usługi pilotarskie na wycieczkach, musiały legitymować się innymi odpowiednimi kwalifikacjami, posiadać wiedzę odnośnie miejsc, do których wycieczki były organizowane. Obowiązki zainteresowanych nie pokrywały się z obowiązkami pracowniczymi na rzecz spółki i były realizowane poza godzinami pracy w spółce.

Ustalone fakty doprowadziły Sąd Apelacyjny do wniosku, że zainteresowane świadczyły obsługę pilotażową wycieczek niezależnie od potrzeb spółki. Zainteresowane obsługiwały wycieczki organizowane przez płatnika składek, jednak wcale tego nie musiały robić. Wynagrodzenie wypłacane pilotom i przewodnikom przez K. nie było uzależnione od wypłaconego wynagrodzenia przez P.. K. rozliczała się z pilotami i przewodnikami w sposób niezależny od

wynagrodzenia otrzymanego od P. za wykonaną usługę. Zainteresowane – pracownice P., posiadały uprawnienia pilotów/przewodników turystycznych i tylko dzięki tym kwalifikacjom podejmowały dodatkowe zatrudnienie oraz z tego tytułu uzyskiwały dodatkowe zarobki (niezależne od umowy o pracę). Był to konieczny warunek zatrudnienia w K.. Zawarcie przez strony umowy ramowej nie wynikało z tego, że P. dążył do przeniesienia ciężaru zatrudnienia pracowników na podmiot zewnętrzny z zamiarem uniknięcia obowiązku opłacania składek i realizacji gwarancji pracowniczych, lecz z faktu, że płatnik nie wykonywał we własnym zakresie tego rodzaju usług, gdyż nie zatrudniał pilotów wycieczek. Był spółką, która zajmowała się przede wszystkim eksploatacją promów oraz obsługą ruchu pasażerskiego i towarowego. Poboczne zadania, jak obsługa wycieczek, płatnik zlecał swoim kooperantom, chcąc w ten sposób zapewnić najlepszą jakość usług. Należy zauważyć, że P. nigdy nie zatrudniał, także w okresach objętych spornymi decyzjami pracowników, którzy w ramach stosunku pracy świadczyliby na jego rzecz usługi pilotażowe. Prace powierzone pracownikom przez R. K. w ramach zlecenia nie stanowiły kontynuacji pracy świadczonej na rzecz płatnika w zatrudnieniu pracowniczym.

W ocenie Sądu Apelacyjnego kwalifikacje ubezpieczonych w dziedzinie pilotowania wycieczek były wykorzystywane na potrzeby działalności prowadzonej przez R. K. w branży turystycznej, w tym także związanej z obsługą pilotażową wycieczek na rzecz różnych podmiotów, nie tylko P.. Zleceniobiorcy R. K., będący jednocześnie pracownikami P., świadczyli usługi pilotowania wycieczek wyłącznie na rzecz Biura Turystycznego K., które to biuro w sposób wymierny materialnie, ale też niematerialnie, korzystało z pracy tych osób, i to nie tylko tej świadczonej w ramach obsługi imprez organizowanych przez P., ale też świadczonej na rzecz innych podmiotów. To K. był bezpośrednim beneficjentem pracy zainteresowanych, zaś P. jednym z wielu klientów R. K.. P. odnosił korzyść pośrednią, która dotyczyła jedynie jego ubocznej działalności, i polegała na tym, że K. zapewniał wysoce profesjonalną i dostosowaną do wymagań klientów obsługę merytoryczną imprez turystycznych.

Skargę kasacyjną od powyższego wyroku Sądu Apelacyjnego wniósł organ rentowy, zaskarżając go w części dotyczącej ustalenia podstawy wymiaru składek M. A., A. D., D. D., D. K. i I. Z.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania został oparty na przesłance występowania w sprawie istotnego zagadnienia prawnego – czy zastosowanie art. 8 ust. 2a ustawy systemowej jest wyłączone w sytuacji, gdy zawarcie umowy o współpracę stanowiło wybór optymalnego modelu organizacyjnego przez pracodawcę bez zamiaru obejścia prawa w zakresie obowiązku uiszczania składek na ubezpieczenie społeczne pracowników oraz przy braku powiązań kapitałowych między płatnikami, przy założeniu, że płatnicy: pracodawca i osoba trzecia są związani umową o współpracę i osoba trzecia wykonuje obowiązki wynikające z umowy o współpracę za pomocą pracowników pracodawcy w ramach zawieranych z nimi umów zlecenia, nadto pracodawca przekazuje osobie trzeciej środki na sfinansowanie wynagrodzenia swoich pracowników z tytułu wykonywania umów zlecenia zawartych z osobą trzecią oraz pracodawca z pracy swojego pracownika na podstawie umowy cywilnoprawnej zawartej z innym podmiotem uzyskuje korzyści finansowe, wpisujące się w zakres prowadzonej działalności. Organ rentowy podniósł także, że istnieje potrzeba dokonania wykładni art. 8 ust. 2a ustawy systemowej w zakresie przyjęcia, że dla zastosowania powyższego przepisu istotne znaczenie mają realia organizacyjno-prawne w jakich była zawierana i realizowana umowa i współpraca.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie kwalifikowała się do przyjęcia celem merytorycznego rozpoznania.

Zarówno sformułowane przez organ rentowy zagadnienie prawne, jak i potrzeba wykładni przepisów, budzących wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów zmierza do ustalenia, czy w każdym przypadku wykonywanie na rzecz pracodawcy przez jego pracownika pracy w oparciu o umowę cywilnoprawną, zawartą z innym podmiotem wywołuje skutek w postaci obowiązku opłacenia składek na ubezpieczenie społeczne przez

pracodawcę, a nie osobę trzecią. Kwestia ta była już przedmiotem rozważań Sądu Najwyższego, który w jednolitym orzecznictwie przyjmuje, że art. 8 ust. 2a ustawy systemowej nie likwiduje odrębności umów cywilnych, co nie oznacza, że należy bezwzględnie przyjmować jako zasadę ogólną, że płatnikiem jest osoba trzecia – pracodawca na podstawie umów cywilnych. W orzecznictwie Sądu Najwyższego poczynawszy od uchwały z 2 września 2009 r., II UZP 6/09 (OSNP 2010 nr 3-4, poz. 46) zgodnie przyjmuje się, że to pracodawca, którego pracownik wykonuje na jego rzecz pracę w ramach umowy cywilnej zawartej z osobą trzecią, jest płatnikiem składek na ubezpieczenia społeczne. Wówczas płatnikiem składek nie jest ta osoba trzecia (postanowienie Sądu Najwyższego z 23 czerwca 2020 r., III UK 257/19, niepublikowane). Powyższe stanowisko nie wyklucza jednak wystąpienia sytuacji, w której zastosowanie znajdzie reguła, że płatnikiem składek jest osoba trzecia.

W ocenie Sądu Najwyższego taka sytuacja występuje w przedmiotowej sprawie, bowiem jak wynika z ustaleń Sądu Okręgowego uzupełnionych przez Sąd Apelacyjny pracownicy P., świadczący na wycieczkach organizowanych przez tę spółkę usługi pilota w oparciu o umowy cywilnoprawne zawarte z R. K. w istocie wykonywali pracę na rzecz R. K., a nie swojego pracodawcy P.. Świadczy o tym fakt, że P. zlecało szereg usług profesjonalnych (hotelarskie, autokarowe, gastronomiczne) podmiotom wyspecjalizowanym, koncentrując się na głównym przedmiocie swojej działalności, jakim jest eksploatacja promów i obsługa ruchu pasażerskiego i towarowego. Za przyjęciem takiego stanowiska przemawia również to, że przedmiot pracy wykonywanej przez zainteresowane na rzecz P. znacząco różnił się od usług świadczonych na rzecz R. K. oraz to, że zarówno pracownicy P. świadczyli w ramach umów z R. K. usługi na rzecz innych podmiotów niż P., jak również nie zawsze pracownicy P. byli przez R. K. oddelegowywani do pilotowania wycieczek organizowanych przez tę spółkę. W okolicznościach niniejszej sprawy mamy zatem do czynienia z sytuacją, w której to R. K. korzystał z pracy zainteresowanych i wypłacał im wynagrodzenie niezależnie od rozliczenia danego zlecenia, wystawianego przez P.. Oznacza to, że w realiach przedmiotowej sprawy nie było podstaw dla zastosowania wyjątku z art. 8 ust. 2a ustawy systemowej.

Mając na względzie powyższe Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

